

Diş Hekimliği Uygulamalarında Aydınlatılmış Onam

DİŞ HEKİMLİĞİ ASİSTAN ETİK EĞİTİMİ

20-21 Şubat 2015

Öğr. Gör. Dr. Aslıhan AKPINAR
HÜTF Tıp Tarihi ve Etik AD

aslyakcay@yahoo.com

Tıpta etik ilişki

2

Hekim-hasta ilişkisi

- etik ilişkidir.
- güvene dayalıdır.
- taraflar üzerinde birbirlerine karşı yükümlülükler yaratır.

Hekim-hasta ilişkisi

Tıbbi bilgi

Deneyim

Değerler

Korkular

Çöp Doktor

~~Tıbbi bilgi~~

Deneyim

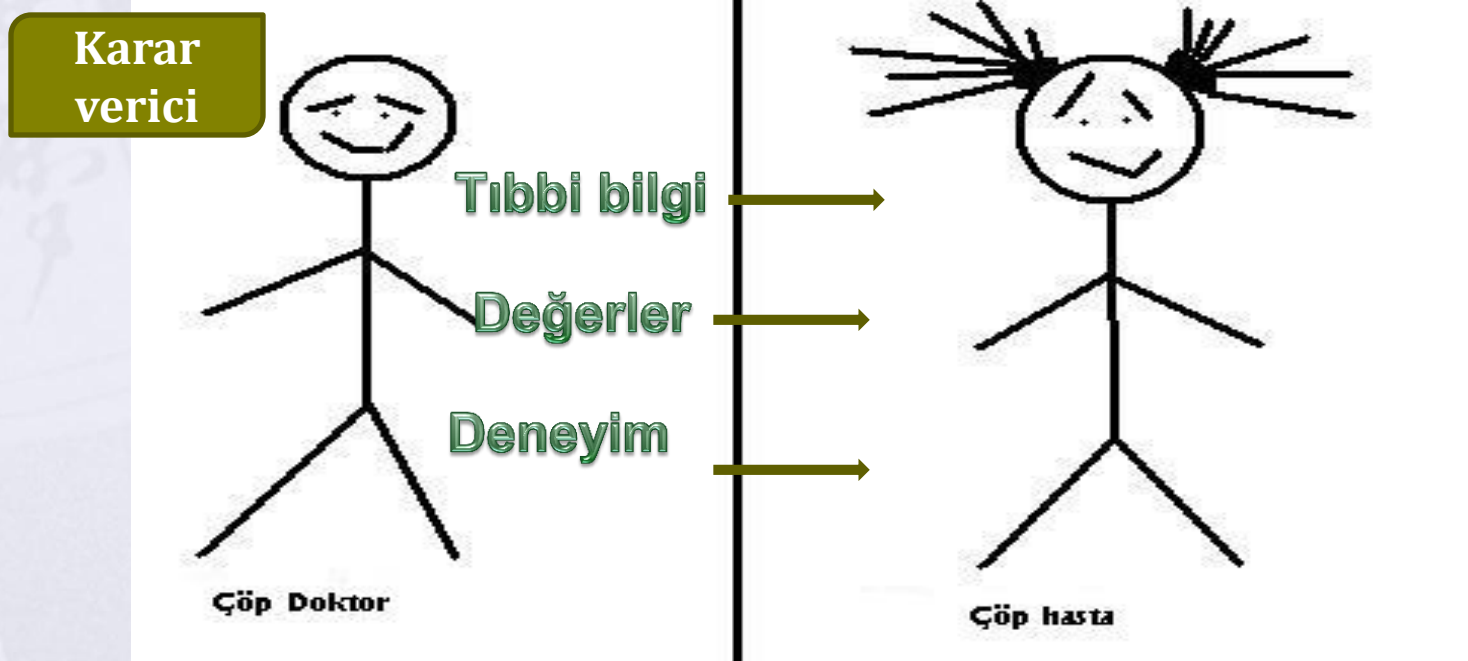
Değerler

Korkular

Çöp hasta

Paternalizm

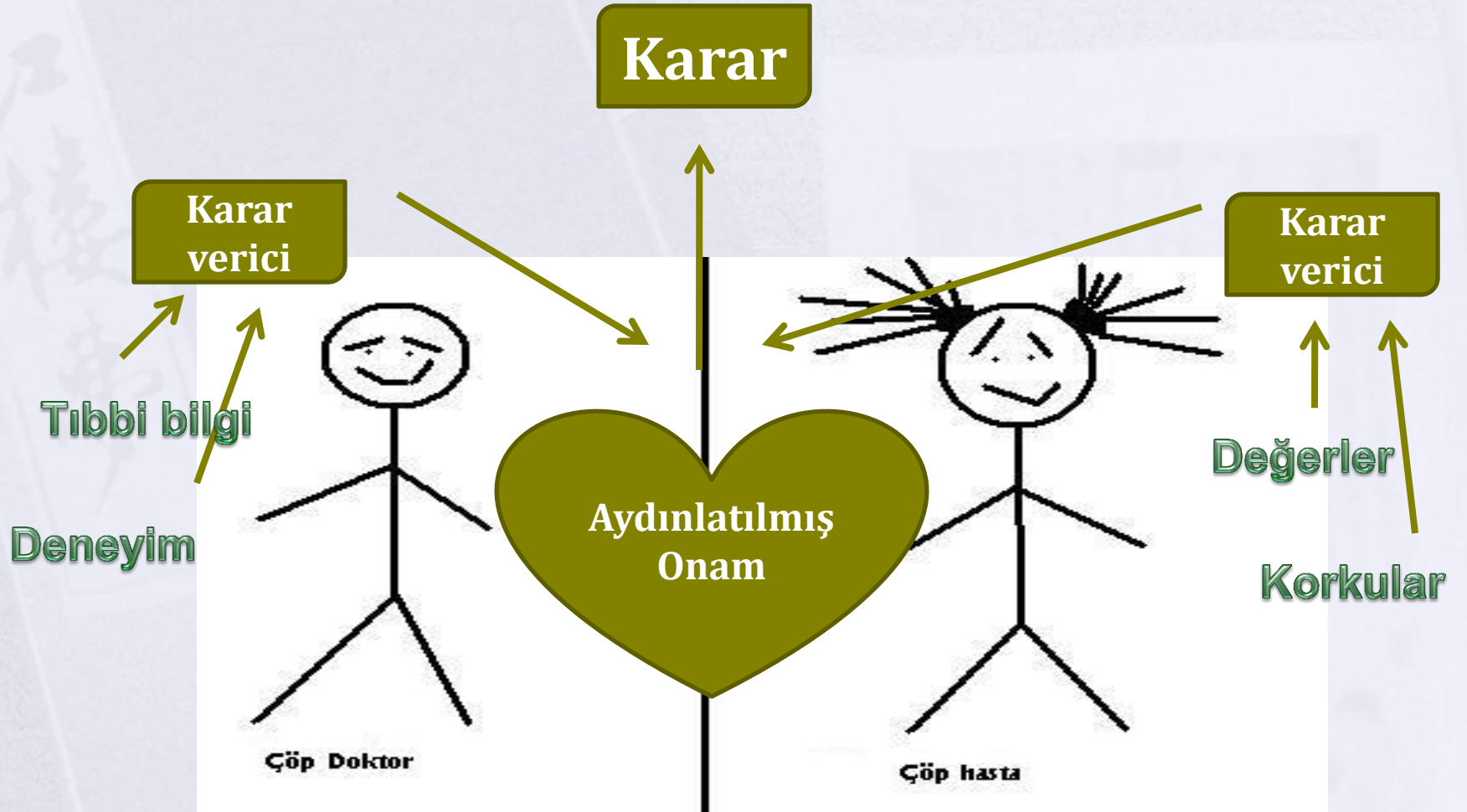
- Hekim tedavi kararlarını hastadan çok az veri alarak hasta için en iyinin ne olduğu inancına dayanarak verir.

PATERNALİZM!!!

Birlikte Karar Verme

DIŞ HEKİMLERİ BÜTÜN TOPLUMLARDA VE ZAMANLARDA, İNSANLARIN GİTMekten EN ÇOK ÇEKİNDİĞİ HEKİM GRUBUNU OLUSTURMUSTUR. ÇÜNKÜ:

- Ağız bölgesinin gerek fiziksel gerek psikolojik olarak özel bir bölgedir.
- Ağızda yapılan invaziv çalışmalar diğer tıp dallarından farklı olarak bilinçliyen ve çoğunlukla hastaların da işleme katılımıyla yapılır.
- Diş ağrıları katlanılmazdır.
- Diş hekimliğinde günün teknolojisiyle iç içe olmak yüzünden çok fazla ekipman kullanılan muayene ortamı bulunması,
- Hepsinden önemlisi çalışılan ortamın ağız olması nedeniyle hekimle kısıtlı diyaloga girilebilmesi...

Aydınlatılmış Onam: Tanım

Hastaya (1a) durumu, (1b) müdahalenin biçimi, tehlikeleri, yararları, (1c) varsa seçenek tedaviler, bu seçenek tedavilerin yararları ve tehlikeleri ile (1d) tedavisiz kalmanın sonuçları hakkında,

hekim tarafından yapılan yeterli açıklamadan sonra, (2a) karar verme kapasitesi sahip hasta tarafından herhangi bir (2b) baskı altında kalmadan, gönüllülükle müdahalenin kabul (veya ret) edilmesidir.

Aydınlatılmış Onamın Temelleri

- Hekimler herhangi bir tanı testi veya tedavi planı öncesinde hastanın onam vermesini sağlamalıdır, çünkü: bireyler tanı veya tedavi işlemini kabul ya da reddedebilirler.

Bu hak,

- Tıp etiğinin özerkliğe saygı etik ilkesine,
- Yasal aydınlatılmış onam doktrinine ve
- Güvene dayalı hasta-hekim ilişkisine dayanır.

Aydınlatılmış Onam: Tanım

BİLGİ

ONAM

Bilginin
açıklanması

Bilginin
anlaşılması

Yeterlik

Gönüllük

Bilginin açıklanması – ne kadar bilgi?

Açıklamanın standartları değişebilse de hekimden beklenen hastanın durumundaki ‘*makul bir kişinin*’ karar vermeden önce bilmek isteyeceği tüm bilgileri vermesidir. Yani olası ya da ciddi her somut riski açıklanmalıdır.

#2

Diş beyazlatma operasyonu

Alıntı: Yazan **Konuk**

Diş doktoru operasyondan iki hafta sonra dişlerde herhangi bir kalıcı hasar olmayacağını belirttiği için beş ay önce diş beyazlatma operasyonu yaptırdım. Ama dişlerim aşındı ve üzeri pürüzlü mermer gibi oldu ve doktorun söylediği gibi herhangi bir düzelme olmadı. Benim bu olaydan tazminat talebinde bulunma şansım var mıdır? İki tane şahitim var operasyon sırasında ve doktorla konuştuğum sırada. Dava ne kadar sürer? Teşekkürler..

Verdiğiniz bilgiler doğrultusunda;

eğer dişinizin üzerindeki pürüzler yapılan işlem nedeniyle olmuşsa ve bu konuda da işlem öncesi riskler konusunda aydınlatılmamış iseniz maddi ve manevi tazminat davası açma hakkınız vardır, bu tarz davalar en az 2 yıl sürmektedir

Geçmiş olsun

av.nesteren

Hasta Hakları Yönetmeliği

“Bilgilendirmenin Kapsamı

Madde 15 – Hastaya;

- a) Hastalığın muhtemel sebepleri ve nasıl seyredeceği,
 - b) Tıbbi müdahalenin kim tarafından nerede, ne şekilde ve nasıl yapılacağı ile tahmini süresi,
 - c) Diğer tanı ve tedavi seçenekleri ve bu seçeneklerin getireceği fayda ve riskler ile hastanın sağlığı üzerindeki muhtemel etkileri,
 - ç) Muhtemel komplikasyonları,
 - d) Reddetme durumunda ortaya çıkabilecek muhtemel fayda ve riskleri,
 - e) Kullanılacak ilaçların önemli özellikleri,
 - f) Sağlığı için kritik olan yaşam tarzı önerileri,
 - g) Gerektiğinde aynı konuda tıbbî yardıma nasıl ulaşabileceği,
- hususlarında bilgi verilir.”

Bilginin Anlaşılması;

- Hastanın mevcut durumunu
- Önerilen işlemin ve varsa alternatif işlemlerin risk ve yararlarını ve işlemi reddetmenin sonuçlarını içermeli
- ***YÖNTEM:*** Anlaşılır ve basit bir dille verilmelidir.

Hasta Hakları Yönetmeliği

“Madde 18 – Bilgi, mümkün olduğunca sade şekilde, tereddüt ve şüpheye yer verilmeden, hastanın sosyal ve kültürel düzeyine uygun olarak anlayabileceği şekilde verilir.

Hasta, tıbbi müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık meslek mensubu tarafından tıbbi müdahale konusunda sözlü olarak bilgilendirilir. Bilgilendirme ve tıbbi müdahaleyi yapacak sağlık meslek mensubunun farklı olmasını zorunlu kılan durumlarda, bu duruma ilişkin hastaya açıklama yapılmak suretiyle bilgilendirme yeterliliğine sahip başka bir sağlık meslek mensubu tarafından bilgilendirme yapılabilir.

Hastanın kendisinin bilgilendirilmesi esastır. Hastanın kendisi yerine bir başkasının bilgilendirilmesini talep etmesi halinde, bu talep kişinin imzası ile yazılı olarak kayıt altına alınmak kaydıyla sadece bilgilendirilmesi istenilen kişilere bilgi verilir.

Hasta, aynı şikayeti ile ilgili olarak bir başka hekimden de sağlık durumu hakkında ikinci bir görüş almayı talep edebilir.

Acil durumlar dışında, bilgilendirme hastaya makul süre tanınarak yapılır.

Bilgilendirme uygun ortamda ve hastanın mahremiyeti korunarak yapılır.

Hastanın talebi halinde yapılacak işlemin bedeline ilişkin bilgiler sağlık hizmet sunucusunun ilgili birimleri tarafından verilir.”

Bilginin anlaşılır şekilde verilmesi

Bilginin anlaşılması

Bilgilendirme formları

Bilgilendirilmeyi reddetme

- Diş hekimliğinde de ilgisizliğini veya bilgi istemediğini açıkça bildiren hasta grubu azımsanamayacak miktardadır.
- “Sen dis hekimisin en iyisini bilirsin” cümlesi bu deklarasyonun bir çok diş hekimine ifade edilen şeklidir.

Hasta Hakları Yönetmeliği

Bilgi Verilmesini Yasaklama

Madde 20- İlgili mevzuat hükümlerine ve hastalığın mahiyetine göre yetkili mercilerce alınacak tedbirlerin gerektirdiği haller dışında; hasta, sağlık durumu hakkında kendisine veya ailesine veya yakınlarına bilgi verilmemesini isteyebilir.

Yeterlik/kapasite

- Yasal açıdan yeterli bulunmayan bir hastanın kendi tedavisiyle ilgili kararlar alma kapasitesine sahip olabileceği inancı, etik açıdan kapasite teriminin kullanılmasına neden olmaktadır.
- Aydınlatılmış onam kapsamında kapasite kavramı ile hastanın önerilen tedavinin olası sonuçlarını ya da reddettiğinde doğabilecek sonuçlarını makul bir şekilde anlama ve değerlendirme yeteneği kastedilmektedir.

Pahalı diş tedavisi

79 yaşındaki Saniye Hanım muayeneye gelir, oldukça sağlıklı olduğunu ve hiç ilaç kullanmadığını söyler. Tansiyonu ve nabzını ölçüp onun yaşındaki biri için normal olduğu sonucuna varırsınız. Muayene sırasında pek çok bölgede diş kaybı olduğunu görürsünüz. Orta düzeyde periodontal sorun olmakla birlikte ağız hijyeni iyi değildir ve bir azı dişi enfekte ve çürümüştür. Birkaç yıl önce kısmi protezlerini kaybettiğini ve tekrar kaybetme endişesi yaşamamak için bu kez kalıcı köprü yaptırmak istediğini söyler. Enfekte dişinin çekilmesi gerekliliği ve uygun sabit protez için periodontal ve protez öncesi tedavi gerekliliği konusunda bilgilendirirsiniz. Selma Hanım tedaviyi kabul eder, bir de oğluyla görüşmenizi ister. Oğluyla konuşmaya başladığınızda henüz durumu anlatmadan sözünüzü keser ve “Annem bunları kaybediyor, eğer diş çekmeniz gerekiyorsa tamamını çekin. Kendisi yaşlı ve bu pahalı tedavilere ihtiyacı yok, bir protez damak yapın yeter.” der.

Tedaviyi ret / yeterli hastalarda

Hekim tarafından önerilen tedaviyi kabul eden hastalar yeterli kabul edilir Hasta tedaviyi reddettiğinde yeterliğinden şüphe edilir 😊

Karar verme kapasitesine sahip bir hastanın olağan dışı da olsa reddine rağmen tedaviye zorlamak etik açıdan haklı çıkartılamaz.

Ancak, reddetme nedenleri sorgulanarak yanlış bilgiye dayanmadığından emin olunmalıdır.

Tedaviyi ret / yetersiz hastalarda

- Küçük çocuklarda (~4 - 12 yaş) ebeynlerin ve diş hekiminin onayladığı bir tedaviyi reddetmek pek yaygın değildir. Olası durumlarda genellikle korkuya dayanır. Dis hekimi daha ileri bir zarar yaratacağına inanıyorsa hastanın reddine rağmen ebeveyn onamıyla etik açıdan haklı bir çıkarımla tedaviyi uygulayabilir.
- Büyük çocuklar (~12-18 yaş) operatif bir işlem gibi gerekli bir tedaviyi reddedebilir. Ailenin onaylayıp çocuğun istemediği bir tedavi kararı olduğunda diş hekimi arada kalır. Bu durum, hekime gelmeden ailenin halletmesi gereken bir karardır. Çünkü bu çocuklarda zorla tedavi etme bu hastaya psikolojik açıdan büyük zarar verebilir. Büyük bir olasılıkla ilerleyen süreçte ağrı nedeniyle hasta zaten tekrar geri gelecektir.

Hasta Hakları Yönetmeliği

“Madde 24 – Tıbbi müdahalelerde hastanın rızası gerekir. Hasta küçük veya mahcur ise velisinden veya vasisinden izin alınır. Hastanın, velisinin veya vasisinin olmadığı veya hazır bulunamadığı veya hastanın ifade gücünün olmadığı hallerde, bu şart aranmaz.

Kanuni temsilcinin rızasının yeterli olduğu hallerde dahi, anlatılanları anlayabilecekleri ölçüde, küçük veya kısıtlı olan hastanın dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar bilgilendirme sürecine ve tedavisi ile ilgili alınacak kararlara katılımı sağlanır.

Gönüllülük

- Baskı/Zorlama: Hekimin kendi seçimini kabul ettirmek için hastayı zorlaması, önerilen tedaviyi kabul etmesi için açık ya da imalı tehditler kullanmasıdır.
- Yönlendirme: Bilginin eksik ve gerçekdışı sunumunu içermektedir. Yalan söyleme, can alıcı bilgiyi ihmal etme ya da kasıtlı olarak bilgiyi tahrif etme, aldatma, abartma gibi etik açıdan onaylanamayan tutum ve davranışlarla hastanın yönlendirilmesidir.
- İkna; Önerilen tedavinin yararlarına hastanın inandırılması girişimidir. Hekimin kendi bilgi ve deneyimi doğrultusunda yalana, aldatmaya, abartmaya, baskıya başvurmaksızın hastanın endişelerini ya da reddetme gerekçesini anlamaya çalışmasıdır

Bembeyaz dişler

Hasan Bey, diş hekiminin muayenehanesine, yeni bir tam protez ile görünüşünü iyileştirme arzusuyla gelmiş bir hastadır. 60 yaşında sağlıklı bir erkek olan Hasan Bey, bu protezlerin kendisini daha genç ve enerjik hissettireceğine inanmaktadır. Doktor, maksillomandibular konum raporlarını tamamlar ve diş ve renk tonu seğimine başlar. Hasan Bey “Bana en beyaz dişleri takın” der. Doktor, kıızıl ten renginden dolayı bunun hiç doğal görünmeyeceğini vurgulayarak hastayı aydınlatır. Hasan Bey ısrarla “ben en beyaz dişleri istiyorum” der. Bunun üzerine Doktor, Hasan Bey’e onun görünüşüne en uygun olduğunu düşündüğü renkleri gösterip arasından birini seğmesini ister.

İyi iletişim

- Etkili iletişim becerileri kapasitenin belirlenmesi ve aydınlatılmış onamın elde edilmesi sürecinde çok önemlidir.
- Hekim hastanın açıklamaları anlamasını ve sorularının yanıtlanmasını sağlayacak süreyi ayırmalıdır.
- Özellikle diş hekimlerinin kişinin mahrem alanı kabul edilen 15-46 cm. çevresinde çalışıyor olması nedeniyle pozitif bir iletişim başarılı bir tedavinin ilk şartıdır.

Onam formları

- “Örtülü/kapsamlı (Blanket) onam formları”-geçersizdir
- İşleme özgü olmalıdır
- Onam formunda imza -özellikle yasal anlamda- gereklidir fakat yeterli değildir.
- Onamın tüm öğeleri uygun iletişim süreciyle basamakları yerine getirilmelidir.

Uluslararası ve Ulusal Düzenlemelerde Aydınlatılmış Onam

Uluslararası Bildirgeler

- **Convention on Human Rights and Biomedicine, Oviedo, 4.IV.1997**

Türk Hukuku

- **Hasta Hakları Yönetmeliği, 1998, 2014**
- **İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Onaylandığına Dair Kanun, 2003**

Diğer Ulusal Düzenlemeler

- **Türk Diş Hekimleri Birliği Diş Hekimliği Meslek Etiği Kuralları, 2012**
- **TTB, Etik Bildirgeler Çalıştayı Sonuç Raporu, 2010**
- **TTB, Hekimlik Meslek Etiği Kuralları, 2012**

Rehberler ve Mevzuat

- İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (2003)
- Hasta Hakları Yönetmeliği (2014)
- Türk Tabipleri Birliği, Hekimlik Meslek Etiği Kuralları (2012)
- Dünya Hekimler Birliği, Tıp Etiği El Kitabı (2010)
- Türk Tabipleri Birliği Etik Bildirgeleri (2010)
- Türk Diş Hekimleri Birliği Diş Hekimliği Meslek Etiği Kuralları, 2012

www.ttb.org.tr - www.saglik.gov.tr - www.biyoetik.org.tr

Türkiye’de diş hekimlerinin aydınlatılmış onam uygulamaları

- N=197
- Pratik uygulamaları aydınlatılmış onam gerekleriyle örtüşüyor,
- Serbest çalışan diş hekimleri hastaları aydınlatmaya kamuda çalışanlardan daha fazla önem veriyor,
- Lisans ve lisans-üstü dönemde etik eğitimi alanlar aydınlatılmış onam gereklerini daha fazla yerine getiriyor
- Kadın diş hekimlerinin iletişim değerleri ve etiğe uygun davranışları daha yüksek

Temel kaynaklar

Beauchamp & Childress. Principles of Biomedical Ethics, 2009

Jonsen AR, Siegler M, Winslade WJ. Clinical Ethics: A Practical Approach to Ethical Decisions in Clinical Medicine, 2006

Diş hekimliği olguları için Texas Dental Journal

Aktan N. Diş hekimlerinin aydınlatılmış onam hakkındaki bilgi, tutum ve deneyimlerinin incelenmesi, 2005